

הַלְבוּת פֶּסַח סִימָן תַּנְט

ביאורים ומוספים

11) ולהכות עם העיסה על השולחן, צידד הגרינ קרליץ (חוט שני פסח פ"יב ס"ק א) שנחשב הדבר כעסק בבצק, המונע את חימוצו.

ולענין מחשבת 'לשם מצת מצוה' הנצרכת בעת עשיית המצות, האם גם המגלגל את העיסה רק כדי שלא תחמיץ צריך לחשוב כן, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תס ס"ק א).

12) ומטעם זה ששיטתו במקום אחד אינו מונע חימוץ בשאר העיסה, ביאר לעיל (סי' תנו ס"ק א) שמה שכתב השו"ע שם (סי'א) שאין ללוש לצורך המצות עיסה הגדולה מכשיעור חלה, הוא משום ששיעור חממים שבשיעור זה ידוי הארץ אינו מספיקות להתעסק בלישת העיסה ובעריכתה בכל צדדיה.

וכשתעסק בחיתוך ובחלוקת הבצק, דעת הגרינ קרליץ (חוט שני שם) שאמנם החיתוך הוא עסק המונע חימוץ, אך אינו נחשב כעסק אלא במקום החיתוך ולא בכל העיסה, ולכן טוב שיעשה באותו זמן פעולת התעסקות גם בשאר הבצק.

[משניב ס"ק יח]

שום סימני חמוץ המבאָר לקפ"ה¹³.

13) אולם בשלא ידוע כמה זמן עבר עליה וראוי שלא הבטיחו פני העיסה, כתב החזו"א (א"ח סי' קכב ס"ק ט) שאין חוששים שמה עברו עליה 18 דקות, עוד כתב שם, שגם כשלא ידוע אם הבטיחו פני העיסה, כל זמן שלא עברו 18 דקות אין חוששים שנתחממה.

[משניב ס"ק טו]

והוא י"ח מינוטין פְּסָה הפל¹⁴.

14) וכן לענין מי שהתפלל כשהיה נצרך לנקביו, ולא יכול היה להעמיד עצמו בכדי הילוך פרסה, שכתב השו"ע לעיל (סי' צב ס"א) שעליו לחזור ולהתפלל, ביאר המשניב שם (סי' ג) שהוא שיעור הילוך ארבעה מילין ובסך הכל השיעור הוא שעה וחומש 72 דקות, והיינו ששיעור הילוך מיל הוא 18 דקות. וכן כתב בביה"ל לעיל (סי' קסג ס"א ר"ה ברחוק) לענין חיוב הליכת ארבעה מילין לנטילת ידים לאכילה, ובמשניב לעיל (סי' קפר ס"ק כ) לענין שיעור זמן עיכול המזון, לגבי ברכת המזון, ולעיל (סי' רלה ס"ק ד) לענין שיעור הזמן לאחר שקיעת החמה שבו מתחיל זמן קריאת שמע של ערבית.

[ביה"ל ד"ה הוי רביעית]

דלא שקה צ"ל פליפנים כ"ב מינוטין וְחַצֵי אֵין לְאַסְרֵי¹⁵ וכי, וְלְאַסְרֵי פֶל זְמַן שְׁלֹא שְׁקָה שְׁעוֹרָה¹⁶.

15) החזו"א כתב (א"ח סי' קכג ס"ק א), שהעיקר ברעת השו"ע ששיעור הילוך מיל הוא 18 דקות, ושכך נוטה גם דעת הגרי"א בסוף דבריו (כאן), ולכן כששהה 18 דקות אין להקל, ואפילו במקום הפסד מובהק.

16) החזו"א כתב (שם) על פי דבריו שהובאו בהערה הקדמת, שבדיעבד יש להקל כששהה רק 18 דקות, ולגבי חולה יש להקל בכך אפילו לכתחילה.

[משניב ס"ק ד]

שְׁהָרִי קָבֵר שְׁקָעָה הַחֲמֵה⁶.

6) ואפילו לדעת ר"ת וסיעתו שהביא השו"ע לעיל (סי' רסא ס"ב), שאין זמן בין השמשות מתחיל מיד לאחר תחילת השקיעה [כמו לדעת הרבה ראשונים], אלא לאחר סוף השקיעה, שהוא כדי הילוך שלשה מילים ורבע לאחר תחילת השקיעה, כאן לכאורה תלוי הדבר בתחילת השקיעה, כיון שבאותה שעה שהחמה מתבסה מעינינו, כבר אין חומה מתגבר בכל מקום [ולענין ימים שלנו, התבאר לעיל (סי' תנה ס"ק ט) שקודם זריחת השמש אין חשש של יום המעונן, ואף על פי שכבר עלה השחר והוא נחשב כיום, ולכאורה הוא הדין לגבי הזמן שאחר השקיעה הראשונה].

[משניב ס"ק ו]

שְׁחַם הַשְּׁמֵשׁ מְחַמֵּם לְמִימָיו⁷.

7) ולגבי הולכת המים מהנהר לביתו, כתב לעיל (סי' תנה ס"ק יב) שטוב לכסותם גם לאחר שקיעת החמה, כדי שלא יפול לתוכם שום דבר חימוץ. והוסיף, שלכן גם נהגו לסטן את המים בשעת השאיבה בבגד לבן ונקי.

[משניב ס"ק י]

שְׁמֵשִׁימִים עֲלֵיהֶם הַמְצוֹת פְּעֵם פְּעֵם⁸, דָּאֲנוּ רוֹאֵין קְחוּשׁ שְׁמֵתְחַמְמִין תְּרֵבָה מְחַמֵּת שְׁהָרִי בְּמַנּוֹרָה⁹ וכי, עוֹד טָרָם שְׁמֵתְרֵבָה לְפִי הַמְנּוֹרָה¹⁰.

8) והחזו"א (קובץ אגרות ה"א סי' קפה אות יג) החמיר שיש להחליף את המקלות בכל פעם. ומ"מ הורה החזו"א (אגרות רבנו ח"ב עמ' לד) לגבי מקל שראוי לשימוש משני צדדי, שאפשר להשתמש באותו מקל בכל צד פעם אחת.

ולגבי המחמירים שלא להשתמש כלל במקל גם לאחר שהתקרה, כתב בשו"ת אגרות משה (אהע"ז ח"ד סי' יח אות ד) שמצד הדין אין שום חשש בדבר, שהרי אילו היה חשש איסור לא ניתן היה לאפות מצות כלל, שכן אין בכל העולם די מקלות חדשים בכל שנה ושנה למצות שאופים כלל ישראל.

ולענין מה שנהגו להניח את המצות בשעת הבנסתן לתנור על גבי מקלות, ולא על גבי המרדה [הכלי שעל ידו מוציאים את המצות מהתנור], כתב החזו"א (א"ח סי' קכ ס"ק יז ד"ה וכן נראה) בשם ספר תוס' מעשה רב (סי' מוח) שהדבר הותחל בימי הגרי"א, וטעם הדבר, כדי שיוכלו להחליפם ועל ידי זה יצטננו יפה בינתיים, שכן אם יניחו את המצה על גבי מרדה הם, המצה שעליו תחמין קודם כניסתה לתנור.

9) ואף כשהמקלות כבר אינם המים אלא פושרים, כתבו החזו"א (קובץ אגרות שם) והגר"מ פיינשטיין (אגרות משה שם) שאין להניח עליהם את המצות עד שיצטננו לגמרי.

10) ומטעם זה, כתב הכף החיים (סי' כג) שלפני השימוש במקלות אין להניחם סמוך לפי התנור, שהריהם מתחממים על ידי כך.

[משניב ס"ק יב]

שְׁלֵשׁ אוֹתָהּ אוּ מְגַלְגֵּלָה בְּעֵץ וְכֵהָאֵי בְּנָא¹¹ וכי, לְמַנְעַ מְחַמוֹץ בְּכָל הַעֲסָה בְּמָקוֹם שְׁהָרִי אֵינוֹ דוֹחֵק¹².

הלכות פסח סימן תנמ

באר הגולה

(ה) אפלו אין שם שמש, שמא יהיה (ה) מעגן ולא אדעפסה (ת"ח סימן ככב). (ו) וכן יש לזהר (ו) מלהוליך המצות למגור פחת הרקיע (ו) (ו) מגלה, וכן המים (ח) או הקמח (הגמ"י פ"ה בשם סמ"ק ומת"י). *ולא יתקרב ללוי (ט) אצל התגור (י) מפני חם התגור: ב (יא) ולא יניחו העפסה (יב) בלא עסק (יג) ואפלו רבע אסור, וק"ל זמן שמתעסקים בו. אפלו (ט) קל היום, אינו מקמיין. *ואם הניחו בלא עסק שעור קיל (יד) הני קמין, ושעור קיל (טו) *הני (ט) רביעית שעה וחלק מעשרים מן השעה. הגה ויש להחמיר למהר בעגן עשית המצות, (טז) כי יש לחש שהשחית (ז) יצטרפו לשעור מיל או שיהיה במקום

באר היטב

וכרש"א ורבו דכל שמתעסקים בו אפלו כל היום אינו מקמיין, ולפיכך אין ראוי להורות אסור לאחרים בדיעבד אלא להזהיר לכתחלה. והמחמיר לעצמו אף בדיעבד הע"ב, ע"כ. וע"ה: (ט) רביעית. והיו לפי מה דאמרין טהור אדם בינוני עשרה פרסאות ביום, וכל פרסה הוא ארבע מילין, ומצא עשרה פרסאות ארבעים מילין, וכשפחלק עשרה שעות לארבעים חלקים מגיע לכל מיל רביעית שעה, ואח"כ תחלק חב' שעות כל שעה לעשרים חלקים ומצא מצד כל מיל עוד חלק צעירים מהשעה, ולאותם המעשרים מהגן הסתם עד שקיעתה ה"י ב' חמשי שעה, וכ"כ מה"ר"ל. וע"ה ח"י שהאר"ק בעגן זה: (י) יצטרפו. וכ"כ בת"ה שבעיטת הנזים ורדוד שפגלגלין

(ה) מעגן. אכל בין השמשות אין לחש קלל, כ"י: (ו) מלהוליך. ובהשבות הרש"א סימן כד כתב שהרמב"ן שלח המצות להפוך רחוק הרבה יותר מט"ו בחים, וע"ה: (ז) מגלה. אלא יכסה במפה. ואין להניח מפה אחת פעמים הרבה על המצות, דשם נדבק בה צעק ונתמסין, מ"א: (ח) קל היום, וכש"ל סימן נט פ"ב: ולא יטעה מתחלת לישתה עד שזיכונה במגור משעור ארבע מילין, וכ"כ ה"ח בשם רמ"ז, וס"ס: ונראה שאעפ"י שלא לשה האשה יזכר מן השעור ולא הגביהנה ידה מן העפסה כל עקר אלא שהיתה עושה רקיעין בקוץ ויתר ויתסה טחשצלת בקוץ גדי הלוק ד' מילין הרי בעקבה זו אסור אעפ"י שאין סימן התמין נכר, וזה שלא נדעית הנקיים

משנה ברורה

המטה⁶⁶ (ה"ד): (ה) אפלו אין שם שמש. בגין (ה) שהחלוץ פתוח למזרח והוא לש אחר מצות, שפכר סבבה התמה לדרום, ואסור משום 'אין לשין במקום השמש' אין כאן, אפלו הכי יש לזהר משום שמא יתענן הרקיע פתאום ולא ירגישו ויקמא דעיבא פלו שמשא. ואף-על-גב דבחזין (ו) מתר ללויש על-פל-פנים בצל לבלי צלמא ולא חוששין שיעיב הרקיע, שאני בחזין דירגיש חכך פשיבואו עננים ויתכפה השמש, מה שאין פן בפית אין מרגישים פל-פן: (ו) וכן יש לזהר, רוצה לומר, כמו (ו) דאסור בגמרא ללויש במקום השמש או בימא דעיבא, פן יש לזהר לכתחלה להוליך וכו', וגם פן מטעם הנ"ל, שחם השמש מקומם למים⁶⁷ או לקמח: (ז) מגלה. אלא יכסה במפה. (ח) ואין להניח מפה אחת פעמים הרבה, דשם נדבק בה צעק ונתמסין: (ח) או הקמח. פרוש, אם השקין (ט) פתוחין למעלה: (ט) אצל התגור. הנינו פי התגור, וכפ"דים או מאחזיו לית לן בה, שאין החם גדול שם. והאחרונים האריכו בזה (י) ומסקנתם הוא כן: דכתתור של בית-החור, ששמשיקין בו מהתמם פל התגור, אסור ללויש בכל התגור, אלא צריך שלא להסיק בו קלל ביום הלילה, ואם הסיק אותו, יפתח הפת והתלונות עד שיצא החם לפי אופן דעתה ואו ללויש; והוא הדין בסתם הגור, רק שאופין בו כל היום ומוציא חם הרבה בכל הפית, גם-פן אסור ללויש בכל אותו בית, אלא-אם-פן יפתח תדלת והתלונות. ומפל מקום הכל לפי העגן, אם התגור קטן והחם רב או בתגור גדול והחם קטן: (י) מפני חם התגור. ובדיעבד אם לש נגד פי התגור, (יא) דינו קלש במקום השמש ומבאר לקמן סעיף ה, ע"ה שם. ודע, דיש שנקשלים בזה, בגון האופין, שיש מהן שישעו שהמצות בידם על הפתל להורידן למגור ומקרבין אותה לפי התגור, הם שוחים ומתחשבים באינה מקום להניחה בתגור, או גורע יותר מזה, שפונים ראשם ומשיחים עם העורכים, ודין פן המצה מתמם מאד כנגד פי התגור, והוא אסור גמור לפי המבאר כאן. וכן עוד יש לזהר להחליף המקלות שמשמים צליהם המצות בפעם בפעם⁶⁸, דאנו ראין בחוש שמתקמין הרבה מתמת שקינו בתגור⁶⁹, ומחמת זה נהתמם המצה עוד טרם שמתקריב לפי התגור⁷⁰, ובצונותינו הרבים הרבה נקשלין בזה: ב (יא) לא יניחו העפסה, רוצה לומר, לאמר לישתה קדם שהתחיל לערוך אותה, אף-על-פי שלא נתממה (יב) צדין במשמוש נדים הרבה: (יב) בלא עסק. ועסק מקרי שלש אותה או מגלגלה בעין וכה"ל ג' ונא⁷¹, אכל לא כמו שיש נוהגין לךחוק ולקעט העפסה בעין במקום אסור, דלא מהני זה למנע מחמתו בכל העפסה במקום שהעין אינו דומק⁷² (אחרונים): (יג) ואפלו רבע אסור. ואפלו אינו עוסק בדבר אחר רק בצרכי התגור, (יד) גם-פן אסור להקריף ולקרוף אותה מקום כפי שלא יהא צריך להניח המצות בלא עסק, ובדמבאר לקמה: (יד) הני קמין. אף-על-גב (יד) דלא נכר בה שום סימני חמין המבאר לקמה⁷³: (טו) הני רביעית שעה וכו'. והוא (טו) י"ח מינוטין בסך הכל⁷⁴. וע"ה בבאר הגולה, דלעגן מליחה השעורו הוא גם-פן (טו) כפי שעור הלוק מיל (ט) בדיעבד, אין להקל אלא-אם-פן שעה כ"ד או כ"ג מינוט על-פל-פנים, (יט) ולכתחלה שעורו הוא כפי שעור שעה ואין לשנות: (טז) פי יש לחש שהשחית וכו'. ובתורת-ההדשן כתב, דבשעה שעוסק בעפסה עסק גמור דהינו בעיטת הנזים ורדוד,

שער הצינור

(ה) תורת-ההדשן: (ו) דרכי-משה ושי"א: (ז) עלת-שפת וסג"ז, וכן משמע בתורת-ההדשן גופא סימן קטו. ובמגן-אברהם פרש דאדמתיך לה קאי, ואפלו ביום שאינו מעגן אסור לכתחלה דשם יתענן ולא אדעפסה, וכן תביא במאמר-קרוכי בשם מהר"ל. והוא דק, דהלא לעיל פתחנו דבחזין ליכא למחש, שישתיש אם כבואו צננים, ולחלק פין לש פחין להוליך, שאפשר ישדד פחליכתו ולא ירגיש, הוא דק גדול, ואין למחמיר בכגון זה שאינו אלא זמירות פלמא: (ח) אחרונים: (ט) חק יצקב: (י) עין ספר-משה ותי"א: (יא) אחרונים, והשום דרך זה לליף הר"א"ש מלש פתח השמש: (יב) ודאמר צריכתה אפלו פתוח משעור מיל נתמסין, ובדמבאר לקמה: (יג) ב"ח ופרי תנש ושי"א. וע"ה במאמר-קרוכי ביש סימן תנו מה שהאר"ק בקלקל שניה גדולין דידן בקצת מקומות: (ל) פן מוכח מקמרא: (לו) עין באר הגולה: (מ) כראיתא בלכה דעה סימן טט סעיף ו: (נ) הינו אחר שכתב היתח אחר ששעה שעור מיל ונתפשל ושי"ן שם: (ס) שם ברמ"א:

הרמב"ם: 1 דקות.

הלכות פסח סימן תנמ

חם (יז) שממנה להקמין (הגמ"י פ"ה ומדרכי פ"ה אלו עובדין). *ואחר שנתעסקו בפסח ונתחמם בידים, אם ניחוחו בלא עסק (יח) מיד נחמין. וזאת התחילו בשתי עפות באחד והחמיצה האחת, פי' וצדע שהחמיצה גם השנית, (יט) אפלו אין רואין בה סימני (י"ב) חמוץ. וזאת החמיצה (כ) עד שיש בה סדקים, אפלו לא נתערכו הסדקים זה בזה אלא אחד הולך הפה ואחד הולך הפה, הוי חמין גמור והאוכלו חזיב פרת. ואם אין בו סדק, אלא (י"ג) הכסיפו (פריש, גשפנה מראית' ללבן, ערוך) פניו באדם שעמדו שערותיו. [*] (כ"א) האוכלו פטור: הגה ואם הפצה עשויה ונרא שלא תבוא לידי חמוץ. (כ"ב) קטר לשברה ולחזר לגשותה קרי שעסק וכלל החמוץ, מיהו, (כ"ג) טוב לזכור לכתחלה (מהרי"ל בשם אגודה וריקת): ג' אם האשה שהיא לשה היא (י"ג) (כ"ד) מקטפת במים, לא תקטף באותם מים (י"ד) (כ"ה) שמצננת

ז קטנת הראש כלל י"ח פסח שם מ"ח ט' טענה שם מ"ח וכתבם ל' פיקוח זכ"ב שם מ"ב ופירוש הר"ן

באר היטב

שערי תשובה

[*] האוכלו פטור. עין במג"א סימן תמב ומ"ש שם ובשו"ת בית אפרים נדיו על המצות ולשפשוף בהם. וכתב במג"א: וכ"ש שלא יפה עושין טה שוחטין בו המונעם ספין א' או עין תוף העקה ומניחים אותו בלי עסק, גם אותן המכפירים ודיקם על המצות לא קרי עסק וגרע טפי. כתב בס' זכרונות: ואין להתחיל להצדק ולרדד המצות עד שאקריפו התנור בתחלה כדי שיוכל לאפות מיד ולא ישנה אפלו רגע א'. וצדק חת"י יצחק נשפכת לטריא: הכל לפי רב חם התפיר. ובעו"ה רב ישאל אפלו הלוטמים אינם נוקמים בזה רק מניחים פסח עפות על השלחן טרם התחלת הגרפת התנור, והוא עין פלילי: (י"א) חמוץ. אפלו לא נשפחה שעור מיל, ט"ו: (י"ב) הכסיפו. וצדק לדקדק בזה כי מצוי הוא ואין איש שם על לב, מ"א. ועח"י שמקל בזה קצת, אא"כ שנה שעור מיל אסור: (י"ג) מקטפת. פ"י ששנה פני התורה במים. ואין נזהרין במדינות אלו בקטוף המצות במים: (י"ד) שמצננת. הבי"ח מסיים דצריכה לעצן ידיו בשעת התעסקות בעשה אפלו איתא עסקה בתנור, וכ"כ הש"ל, אכן

משנה ברורה

באור הלכה

אפלו שנה בינתיים מעט וחסור ושינה מעט אין מצטרף לשעור מיל, והעסק שעוסק אחר-כך מבטל האהלתא שהתחיל להתעורר בו פה החמוץ בשעה שהיתה מנחת בלא עסק, אבל בשעה שעוסק בה עסק מועט, בגוף בשעה שמקור המצות, אף-על-גב דמקרי עסק גם כן, שאינו מניחו להחמין באותה העת, מפל מקום אינו מבטל השנה הראשונה, ואם ישנה עוד יצטרף לשעור מיל ואסור. (י"ג) ודעת מהרי"ל להחמיר בכל צנייני: (י"ד) שממנה להקמין. כי שעורא דמיל (כ) לא נאמר אלא בסתם במים שאין בהם חם גדול, אבל ביש בו יחרון חמיונות ממנה להחמין בפחות משעור זה: (י"ח) מיד נחמין. ולפי זה צריך לזהר מאד (כ"א) לאחר שערבו ונדדו המצה ומניחים אותה לפני התנור, שינקרו אותה מיד, וגם אחר התקור יראי לרהותה תקף לתנור, בין הלאחר שנתעסקו בה מתקמצת מיד שמטלקין את הנידים ממנו, והעולם אין נזהרין בזה פל-פף: (כ"ג) ואפשר דמידי דקאמר התוס' לאו דוקא, אלא רצה לומר שעור מועט, ומכל מקום לכתחלה בודאי יש לזהר מלהניחה כף אפלו רגע אחר אם אפשר, וכנ"ל בראש הסעיף. ועין מה שכתבנו בבאור הלכה: (י"ט) אפלו אין רואין וכי'. ואפלו לא נשפחה שעור מיל, אפלו הכי אקרינו מסתמא הנה שם איתא חמיונות שנתחמץ מהו: (כ) עד שיש בה סדקים. ואפלו יש סדקים במקצת העפה (כ"ג) הרי כל העפה חמין, וכן לקמן גפי הכסיפו פניו נמי פן: (כ"א) האוכלו פטור. אבל אסור באכילה (כ"ד) וכתבנו. ואי איתא אסורא דאורייתא בזה או רק מדרבנן אסור, נתבאר לעיל בסימן תמב סעיף א'. וכתבו האחרונים דצריך לדקדק בשעור זה, פ"י מצוי הוא שיקסיפו פניו: ואין איש שם על לב לראות: (כ"ב) מטר לשברה וכי'. אבל לא מהני פמה שמעביר ידיו על המצות ומשפשוף, וזה לא מקרי עסק, ואדרבה עוד גרע, (כ"ו) דמחמם אותה בכדיו: (כ"ג) טוב לזכור לכתחלה. ושמא (כ"ו) כשמסתמא פעם שניה לא יצדק אותה יפה יפה, ולא תהא גוש אחד רבוק ככתחלה אלא יהיו בה סדקין וכפלות, והרי מצוה כפולה ונהגין לאסור מעולם שאין האש שולט שם, וכמו שיתבאר בסימן הסא. ולכן אין להתחיל להצדק ולרדד המצות (כ"ה) עד שיגרף התנור מתחלה, כדי שלא יהיו המצות מנחות בלי עסק עד שיסתקן התנור: ג' (כ"ד) מקטפת. ורצה לומר, ששנה פני התורה במים: (כ"ה) שמצננת. דצריך לעצן הנידים (כ"ט) בשעת לישה לכתחלה, משום הנידים

שער הציון

(י"ט) הובא בחת"י יצחק ושי"א: (כ) צטרת וקנים: (כ"א) מדברי המאמר-טורדי, עין שם: (כ"ב) שם, וקצין שהביא הט"ו סעיף קטן א בשם פצל האגדה, עין שם: (כ"ג) אחרונים: (כ"ד) דקבאבא בפוסקים בריש סימן תמב ובסימן חמוץ סעיף יב: (כ"ה) בגן ארבעה חת"י יצחק, ורצה לומר, משום זה דאין אנו קאיין כלל בשעור זה, והשיג עליו פאליה רבה: (כ"ו) מהרי"ו. ועין טור וקציעה טה שכתב בזה: (כ"ז) מהרי"ל: (כ"ח) זכרונות ושי"א: (כ"ט) רש"י וטור, וכן פתב הרב לשענה מסרנאי, ובקטפתא החמיר מאד בזה, עין שם, וכן הקדים הבי"ח:

הלכות פסח סימן תנמ

ביאורים ומוספים

21 מבואר מדבריו שכונת הרא"ש [שהוא מקור דין זה] היא כפשוטו, שאכן מיד היא מהמצת.

והחזו"א כתב (א"ח סי' קכא ס"ק טו ד"ה סי' תנט ד"ה מן האמור), שאין כונת הרא"ש לומר שכשמפסיקים להתעסק בעיסה היא מהמצת, אלא שבאופן זה היא ממחרת להחמיץ, ויתכן שאף יבטיחו פניה כהמון גמור, ולכן רק לכתחילה יש להיות ורין בדבר, אך בדיעבד אין חוששים לכך, כיון שהדבר אינו שכיח. והביא ראייה לדבריו מהד"ח המבואר בשו"ע (כאן) לגבי שתי עיסות, שאם ראו באחת מהן סימני חימוץ גם השניה אסורה, אבל בלא כן אינה נאסרת כשלא שהתה שיעור מיל, אף על פי שכבר התעסקו בלישתה.

ומטעם זה כתב החזו"א שם, לגבי פירווי הבצק הנשארם בכלי הלישה והעריכה [אחר שנתעסקו בבצק ההתחמם מחמת הידים], שאינם מחמיצים בפחות משיעור מיל, ולכן כשהתערבו בעיסה קודם שעבר עליהם שיעור זה, הרידי מותרת בדיעבד. והוסיף, שבאופן שממשיכים ללוש ולערך את הבצק בכלים שהפירוויים נמצאים בהם, יש לדון האם נחשב הדבר שמתעסק עסק גמור בפירוויים, ואם כן אין השהיות מצטרפות כל שלא יעבור כשיעור מיל אחר ההתעסקות בהם, או שכיון שהפירוויים עומדים במקומם אינו נחשב כעסק גמור, ולכן השהיות מצטרפות [ראה מה שהבאנו לעיל (סי' טו) שהחזו"א נקט להלכה כדעת התרומת הדשן שבעסק גמור אין השהיות מצטרפות].

22 וכעין זה כתב בביה"ל לקמן (סי' תסא סי' ד"ה ויש), שפשוט הרבר שברגע אחד ערין אינה מהמצת, אלא רק כשעבר על כל פנים שיעור כלשהו.

[משנ"ב ס"ק כא]

פ"י מצייני הוא ש"כ"סיפו פ"י 23.

23 ואף אם הכסיפו פני הבצק מיד לאחר שהפסיקו להתעסק בו, כתב החזו"א (א"ח סי' קכא ס"ק טו) שהוא אסור. והוסיף, שכל זמן שעוסקים בבצק לא יתכן שיהיו בו סימני חימוץ, שהרי העסק בבצק מונע באופן ודאי את החימוץ.

[משנ"ב ס"ק כג]

לְעֵרֶךְ וְלִבְדַּד הַמְצוֹת עַד שֶׁיִּגְרַף הַתְּנוּרָה מִתְחִלָּה²⁴.

24 מבואר מדבריו שזמן גריפת התנור הוא בין הלישה לעריכה, וכן הוא בשו"ע הרב (סוף סי' ט) שכתב שלא יתחילו ללוש עד זמן מה אחר שהוסק התנור, כדי שמייד אחר הלישה יוכלו לגרוף את התנור ולערך את העיסה. אמנם, משמעות רברי המשני"ב לעיל (סי' יג) היא שצריך לגרוף את התנור קודם הלישה, כדי שהמצות לא ישחו בלא עסק בין הלישה לעריכה (הערת שונה הלכות ס"ט).

[ביה"ל ד"ה ואחר]

וּבְכָל מְקוֹם צָרִיךְ עֵינֵינוּ²⁵.

25 והחזו"א כתב (א"ח סי' קכא ס"ק טז), שאכן הרמ"א חזר בו ממה שכתב בדרכי משה, וסבר שדברי הרא"ש אמורים לענין זהירות לכתחילה, ודברי התרומת הדשן אמורים לענין צירוף השהיות בדיעבד [ראה מה שהובא במשנ"ב לעיל (סי' יח) דעת החזו"א להלכה].

[משנ"ב ס"ק טז]

כְּגוֹן כְּשֶׁעָה שֶׁמְנַקֵּה הַמְצוֹת¹⁹ וכו', וְאִם יִשְׁקָה עוֹד יִצְטָרֵךְ לְשַׁעֵר מִל' וְאֶסְרוֹ¹⁸, וְנִצַּח מִהַרְיָ"ל לְהַקְטִיר כָּל גִּנְיָו¹⁹.

17 ולגבי ציור על העיסה וכדו', כתב בשעה"צ לקמן (סי' תס ס"ק יז) שאין הדבר נחשב כעסק בעיסה כלל, ואינו דומה לניקור העיסה שנחשב על כל פנים כעסק מועט.

18 ולגבי דלף מים היווד על גבי הקמח, שכתב השר"ע לקמן (סי' תסו ס"ו) שירידת טיפה אחר טיפה ברציפות על גבי הקמח מונעת אותו מלהחמיץ [מחמת מי הדלף], כתב השעה"צ שם (סי' פ) שאם יש שהיות בין דלף לדלף, אף שכל דלף לכשעצמו יורד ברציפות, מצטרפות השהיות לשיעור מיל.

והחזו"א (א"ח סי' קכא ס"ק יח ד"ה ובמ"ב) כתב, שאין השהיות שבין דלף הרצוף לחיבור מצטרפות לשיעור מיל, כיון שהרלף הרצוף נחשב כעסק גמור המבטל את השהייה הקודמת. ומדבריו אלו הוכיח השונה הלכות (סי' תסו ס"ב) שהחזו"א נקט להלכה כדעת התרומת הדשן, שכשעסק בעיסה בעסק גמור, אין השהיות מצטרפות. [ראה בדבריו כאן סי"ב, שצ"ח למקומות נוספים שכן היא משמעות דברי החזו"א].

19 ולענין השהיות שבמצות מוכנה, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' קמ אות יב) שיש להמיר דבר, שכן מסתימת דברי הרמ"א משמע שסבר כדעת המהרי"ל שהשהיות מצטרפות גם בעסק גדול [וכמו שכתב הפמ"ג סי' תסו משב"ז ס"ק ה] ומלבד זאת, כאן הרי העסק שעושה המכונה בבצק הוא רק בקצהו האחד [שהרי המכונה אינה שולטת בכל העיסה בבת אחת, אלא חלקי הבצק נכנסים אל תחת מכבש המכונה בזה אחר זה], ולכל הרעות עסק כזה אינו מועיל לבטל את צירוף השהיות, ולפיכך צריך להיזהר שלא יעברו מתחילת הלישה עד גמר האפיה יותר מ-18 דקות, שבאופן זה בודאי לא יהיה צירוף שהיות כשיעור מיל [ואולם, ראה שם בדבריו (אות יז) שהביא את דברי שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' טז ושר"ת מחוה אברהם סי' קג, שכתבו שכיון שהבצק של מצת מוכנה הוא יותר מכשיעור חלה ואף יותר מכלשהו קבים [ויש להמיר דבר, כמבואר במשנ"ב לעיל (סי' תנו ס"ק ז) ובשעה"צ שם (סי' י), לפיכך יש להיזהר שלא יעברו יותר מ-15 דקות מתחילת הלישה, אלא שסיים, שכיון שבעלי המאפיות מקפידים מאד על ריבוי ההפסקות, ויכול הדבר להביא לידי הפסקת האפיה מצידם, ומהמת המחסור במצות עלולים ההמון לבא לידי מכשול, יתכן שיש להקל עד לשיעור של כ-18 דקות].

[משנ"ב ס"ק יז]

כְּמַהֵר לְהַחְמִיץ בְּפָחוֹת מִשְׁעוֹר²⁰.

20 והחזו"א (א"ח סי' קכב ס"ק ט ד"ה לעיל) כתב, שמ"מ כל זמן שלא הכסיפו פני העיסה, יש להקל ולתלות שלא שהתה שיעור שהייה שבו ראוייה להחמיץ. אמנם הוסיף, שתלוי הרבר לפי ראות עיני המורה.

[משנ"ב ס"ק יח]

פִּינֵן הָלְאָחַר שֶׁנִּחְצְסְקֵי בָּהּ מִחְמִצָּה מִיָּד שֶׁמְסַלְקִין אֶת הַקְּדוּיִם מִפְּנֵיהֶם²¹ וכו', אֶלָּא רָצָה לִזְמַר שְׁעוֹר מוֹעֵט²².

